

In de geest van het Maagdenhuis

Twee maanden hielden boze studenten het bestuurscentrum van de UvA bezet. Bijval volgde snel. Niet in de laatste plaats van het wetenschappelijk personeel, dat zijn universiteit de afgelopen jaren onder het mom van het rendementsdenken uitgeleverd zag worden aan managers.

GUNNAR DE HAAN

Student onderzoeksmaster geschiedenis aan de UvA & voorzitter van de Facultaire Studentenraad van Geesteswetenschappen

De geest is uit de fles, eindelijk. Zoveel is na de Maagdenhuisbezetting wel duidelijk geworden. Vooral de docenten van de Universiteit van Amsterdam zijn hoopvol gestemd. Waar studenten steeds vaker slechts passanten zijn, zagen docenten het onderwijs de afgelopen jaren steeds verder afglijden. Soms openlijk, soms in stilte verzetten zij zich hiertegen. Maar de bal ging pas echt rollen toen studenten die er eveneens genoeg van hadden luidkeels en zonder schroom achtereenvolgens het Bungehuis en het Maagdenhuis bezetten.

Het protest richt zich tegen twee ontwikkelingen in het wetenschappelijk onderwijs: de managementcultuur, ook wel New Public Management genoemd, en het rendementsdenken. Anders gezegd: we willen meer decentralisering, democratisering en een andere manier van financiering in het onderwijs.

Marketing in plaats van wetenschap

Op dit moment worden universiteiten gefinancierd op basis van een outputmodel.

Het ministerie van OCW kijkt naar het aantal afgestudeerden dat een onderwijsinstelling aflevert. Vervolgens wordt slechts het nominale aantal studiejaren vergoed: drie in de bachelor en één of twee in de master. Studenten die langer over hun studie doen kosten de universiteiten dus geld.

Dit model is niet uit de lucht komen vallen. Het is een reactie op het idee van de eeuwige student: ze kunnen wel, maar ze vinden bier drinken en lanterfantien veel te leuk. Als we deze notie voor waar aannemen, rest de vraag of de onderwijsinstellingen de aangewezen instanties zijn om ervoor te zorgen dat studenten sneller studeren. Moet politiek Den Haag studenten niet prikkelen om zorgvuldig met gemeenschapsgeld om te gaan?

Met maatregelen als de inmiddels weer afgeschafte langstudeerboete en het recentelijk ingevoerde 'sociale' leenstelsel probeert men studenten hier inderdaad bewust van te maken. Doordat Den Haag tegelijkertijd een gedeelte van de verantwoordelijkheid bij de onderwijsinstellingen legt verandert de aard

van het wetenschappelijk onderwijs fundamenteel. Er wordt immers niet langer naar de capaciteiten maar naar de hoeveelheid afgeleverde studenten gekeken.

Meer diploma's betekent meer geld voor de instelling. Er is met deze regel een ware ratrace ontstaan om potentiële studenten binnen te halen. De marketing- en communicatie-afdelingen van de UvA tellen inmiddels dubbel zoveel medewerkers als alle kleine talenopleidingen, die dreigen te verdwijnen omdat ze 'te duur' en 'onrendabel' zouden zijn. Het tekent de verschuiving van inhoudelijk en kleinschalig wetenschappelijk onderwijs naar massale leerfabriek.

Meetbaar en efficiënt

Deze focusverschuiving naar kwantiteit gaat gepaard met een enorme controledruk vanuit OCW op de universiteiten. Wanneer je instellingen financieel prikkelt om vooral meer hogeropgeleiden af te leveren, is zo'n houding noodzakelijk om de kwaliteit te waarborgen. Dat het gruwelijk mis kan gaan werd immers al eerder duidelijk bij mbo- en hbo-instellingen als Amantis en Inholland. Hoewel deze controle dus volkomen begrijpelijk lijkt, is hij alleen noodzakelijk vanwege het financieringsmodel.

Om aan deze druk te voldoen hebben universiteiten allerlei controlerende mechanismen opgetuigd om de kwaliteit te waarborgen. Docenten moeten toetsdossiers aanleggen en basisonderwijskwalificaties (BKO) halen, en opleidingen worden geaccrediteerd. Om deze administratieve taken een beetje in goede banen te leiden is er een nieuwe bestuurslaag ontstaan: de managers.

Deze managementslaag controleert of de normen van het ministerie worden gehaald en probeert de kwaliteit te meten en om te zetten in statistieken. Dit resulteert in een schier eindeloze stroom rapportages en aanbevelingen over hoe het beter zou moeten. Het moet allemaal veel 'efficiënter' opdat de van tevoren gestelde 'targets' gehaald kunnen worden.

Bij de samenstelling van een werkgroep heeft men het inmiddels over het break-evenpoint. Hierbij wordt, ongeacht de gevolgen voor de kwaliteit van het onderwijs, gekeken hoeveel studenten er nodig zijn om de werkgroep kostenneutraal te maken. Kleinschalig onderwijs is door deze 'efficiency' helaas steeds meer een uitzondering. Wanneer een opleiding in zijn geheel niet kan voldoen aan deze norm wordt deze vaak samengevoegd met een andere kleine opleiding of zelfs volledig afgeschaft.

De kleine talenopleidingen aan de UvA zijn hiervan het meest recente slachtoffer, maar het is een groot misverstand dat deze problemen alleen daar zouden gelden. Zo zijn op de Rijksuniversiteit Groningen Deens, Noors, Fins en Hongaars afgeschaft en worden de overige talen niet langer als zelfstandige opleiding aangeboden. Ook in Leiden zijn de linguïstische studies drastisch op de schop gegooid. Men heeft ze ondergebracht in één gezamenlijke opleiding: international studies.

Leiden wordt vaak gezien als een succesverhaal. Helaas is dit vooral vanwege de grote toestroom van studenten en heeft het weinig te maken met de kwaliteit van het geboden onderwijs. Wederom geeft geld de doorslag. Met veel onvrede onder medewerkers en studenten tot gevolg. Zij zijn het die nu pijnlijk moeten constateren dat de controledruk, het rendementsdenken en het efficiëncystreven niet hebben geleid tot verbetering van de onderwijskwaliteit.

Leerfabriek

Sterker, de uitholling van het onderwijs neemt alleen maar toe. Docenten zijn inmiddels meer tijd kwijt aan de administratieve verantwoording voor hun onderwijs en onderzoek dan aan het daadwerkelijke lesgeven en onderzoeken. Feedback? Daar hebben veel docenten door alle administratieve druk vaak geen tijd meer voor. De student die voor zijn academische ontwikkeling van deze kritische reflectie afhankelijk is blijft vervolgens in de kou achter.

Naast de bureaucratisering van het onderwijs zorgt het sturen op kwantiteit en snelheid ook op een ander vlak tot een vermindering van de onderwijskwaliteit. Om ervoor te zorgen dat studenten nominaal afstuderen en ze de universiteiten niet extra geld kosten zijn er de afgelopen jaren steeds meer rendements- of studiesuccesmaatregelen ingevoerd.

Hoewel maatregelen als het bindend studieadvies en de nieuwe semesterindeling (8-4-4) de kwaliteit van het onderwijs allesbehalve verbeteren, ligt daar nog niet eens het grootste probleem. Het gaat immers om maatregelen die met een pennenstreek weer afgeschaft kunnen worden. Nee, het gevaar is abstracter. Simpel gezegd is het de verschooling van onze universiteiten die de wetenschap bedreigt.

Op zich mooi klinkende doelstellingen als in de door de Europese Commissie bedachte groeicampagne 'Europe 2020' versterken deze

Door de verschooling neemt de kwaliteit van het geboden onderwijs op de universiteit sterk af

verschooling. Volgens dit streven moet in 2020 40% van de bevolking tussen 30 en 34 jaar hoogopgeleid zijn. Concreet betekent dit dat onderwijsinstellingen verder onder druk worden gezet om zoveel mogelijk studenten toe te laten. Of iemand het niveau aankan doet er maar weinig toe en selectie aan de poort is er al helemaal niet bij.

Om al deze studenten toch te laten afstuderen moet er bovendien worden gemorreld aan het niveau van het wetenschappelijk onderwijs. Bij uitval en lang studeren wordt de universiteit immers financieel gekort. Het gevolg is dus verschooling. Kijk alleen maar naar het discours dat gebezigd wordt en je weet dat het

vijf voor twaalf is: docenten heten leraren, studenten leerlingen, tentamens toetsen en een bul is een diploma.

Dit is niet de taal van kritisch gedreven geesten die hun honger naar kennis willen stillen of van leergierige studenten die zichzelf ontplooien en kritisch observeren wat er om hen heen gebeurt. Het is de taal van scholieren: zij die een opdracht maken omdat het moet, die aannemen wat hun wordt voorgeschoteld en die enkel vanwege hun cv hun opleiding afronden.

Kweekvijver van kritisch denkvermogen

Let wel, met de op een beroep georiënteerde student is niets mis. Iemand die aan een universiteit afstudeert is niet beter dan iemand die van een hbo-instelling afkomt. Er zit echter wel een duidelijk verschil tussen beiden. Niet iedereen heeft het in zich om een wetenschappelijke opleiding te volgen. De universiteiten staan daarom voor een keuze. Gaan we door op het huidige pad van kwantiteit en verschooling of keren we terug naar de essentie en bieden we ruimte aan de ontwikkeling van kritische en jonge geesten in deze maatschappij?

Het moge duidelijk zijn dat ik voorstander ben van het laatste. Daarvoor is meer nodig dan alleen geld in het onderwijs pompen. De vele miljoenen die vrijkomen door het sociale leenstelsel zullen zeker naar de universiteiten moeten vloeien, maar als deze vervolgens op dezelfde manier verdeeld worden schieten we nog niks op. Er stroomt te veel geld en energie weg binnen de universiteiten naar andere terreinen dan onderwijs en onderzoek. Om dit tij te keren is vertrouwen nodig. Vertrouwen van de politiek in wetenschappers vooral. Geen enkel zichzelf respecterende academicus haalt arbeidsvreugde uit een overbodig artikel, een overvolle collegezaal of ongemotiveerde studenten. Iemand die zijn of haar leven aan de wetenschap gewijd heeft wil per definitie kwalitatief te werk gaan.

Den Haag moet een infrastructuur scheppen waarin de kwaliteiten van docenten,

onderzoekers en studenten weer optimaal tot hun recht komen. Iedereen wint, de maatschappij niet in de laatste plaats. Dat klinkt misschien idealistisch en enigszins naïef, maar is het allerminst. De ironie wil dat bedrijven als Google juist van het controlemodel afstappen. Dus terwijl het aan de universiteiten niet efficiënt genoeg kan, vertrouwt een van de meest innovatieve bedrijven ter wereld op zijn werknemers.

Door kwantitatieve beloningen en de daarmee gepaard gaande kwalitatieve controle los te laten kan Den Haag in een klap geld en energie vrijmaken in de wetenschappelijke wereld. Dat kan dan weer terugvloeien naar onderwijs en onderzoek, terwijl de managementslaag, de marketing- en communicatieafdelingen weer kunnen krimpen tot een acceptabele omvang. Op die manier kan er weer worden geïnvesteerd in kleinschalig onderwijs, kunnen kleinere opleidingen behouden blijven en wordt de universiteit weer een kweekvijver van kritisch denkvermogen.

Om te garanderen dat gemeenschapsgeld juist wordt besteed is enige vorm van controle

natuurlijk onvermijdelijk. Maar alleen de academische gemeenschap zelf kan die rol vervullen. Het zijn de docenten en studenten die kunnen toetsen of het beleid van het bestuur wel ten goede komt aan onderwijs en onderzoek. Deze medezeggenschapstaak hebben ze de laatste jaren veronachtzaamd. In plaats van enkel bezig te zijn met hun eigen cv's of vaste aanstelling dienen zij zich te richten op het algemeen belang.

Met het onlangs door Den Haag toegekende instemmingsrecht op de hoofdlijnen van de begroting hebben ze deze macht in handen en kunnen ze zich niet meer verschuilen achter hun officiële rechteloosheid. Maar er is meer nodig. Docenten en in mindere mate studenten moeten het bestuur bij wanbeleid kunnen wegsturen. Alleen door deze verregaande zeggenschap voor een hernieuwd vertrouwen in het wetenschappelijk personeel en een andere, op kwaliteit gerichte financiering kunnen we het tij keren en ervoor zorgen dat de Maagdenhuisbezetting niet slechts een rimpeling in de geschiedenis zal blijken.